

Értékválasztás a Kárpát-medence kortárs művészetében c. szimpózium
Pesti Vigadó, Budapest
2014. október 18.

Takács Gábor művészettörténész
Példaképek nélkül?
Egy magángyűjteményi kiállítás-sorozat tanulságai

Tisztelt Elnök Úr, tisztelt Kabinetfőnök-helyettes Úr! Tisztelt Művész Úr, Igazgató Úr, Hölgyeim és Uraim!

Nagy öröm és megtiszteltetés számomra, hogy részt vehetek a mai konferencián, amelynek témafelvetése módot ad arra, hogy irányzatok, csoportok, stílusok és nemzetközi párhuzamok helyett az értékek mentén beszéljünk a magyar kortárs művészetről. Engedjék meg, hogy egy olyan esettanulmányt ismertessek kutatási területemről, a magángyűjtemények világából, amely megítélésem szerint fontos tanulságokat hordoz az értékek megjelenítése szempontból.

A Völgyi Miklós – Skonda Mária műgyűjtő házaspár több évtizedes gyűjtés után 2009-ben kiállítással és albummal lépett a nyilvánosság elé. A gyűjtemény ma ezernél jóval több képzőművészeti alkotást tartalmaz, főként a kortárs magyar figuratív festészet és grafika köréből. Átfogó igénnyel gyűjtik Szemadám György, Somogyi Győző, Bukta Imre, Lóránt János Demeter életművét; például Somogyi Győző most látható életmű kiállítására is több tucatnyi művet kölcsönöztek. A fiatalabb festők közül egyebek mellett Jakatics-Szabó Veronika, Kiss Márta és Radák Eszter alkotásait gyűjtik kitartóan, a szobrászat terén kiemelten foglalkoznak Németh János munkásságával, de kollekciójukban naiv és cigány festők műveit is megtaláljuk. A 20. századi magyar festészetből elsősorban a Szentendrei Régi Művésztelep alkotói, illetve a Duna-kanyart ábrázoló művek tartoznak érdeklődési körükbe.

A gyűjtő házaspár 2011-2013-ban évente egy tematikus kiállítást rendezett, amelyhez minden esetben katalógus is készült. Azzal a felhívással fordultak a velük kapcsolatban álló művészekhez, hogy készítsenek a megadott témához és a művész addigi munkásságába egyaránt szervesen illeszkedő alkotásokat. A kiállított művek zöme a felhívás nyomán született, csak néhány volt, amely már korábban bekerült a gyűjteménybe. A művészek közül tizenkettő (Bukta Imre, Fürjesi Csaba, Hecker Péter, Jakatics-Szabó Veronika, Kiss Márta, Kósa János, Mátis Rita, Osgyányi Sára, Radák Eszter, Sipos Eszter, Szemadám György, Tamási Claudia) mindhárom kiállításon szerepelt, de a többiek is általában kettőn – ez is jelzi, hogy nem esetlegesen összeállt kollekciókról volt szó, hanem egységes színvonalú és irányultságú válogatásokról.

Az első kiállítást *Magyar fürdőélet* címmel rendezték 2011-ben. A tárlaton 24 művész 43 alkotása szerepelt, a helyszín a Kogart Galéria volt, de még az év folyamán a debreceni Modemben és a bécsi Collegium Hungaricum is bemutatták az anyagot. A kiállítás anyagából most Breznay Pál: *Sakk II.* című

festményét, Bukta Imre: *Vidéki fürdő éjjel* című vegyes technikájú alkotását, Hecker Péter: *Apák vonatoznak a meleg vízben* című képét, Lóránt János Demeter: *Falusi fürdő I.* című akvarelljét és Osgyányi Sára: *Egyedül a medencében* című munkáját mutatom be.

A következő évben a *Ki a szabadba!* című kiállítás következett; ezen 24 művész 59 alkotása volt látható a Virág Judit Galériában. Szerepelt közöttük Bács Emese kollázs-elemeket is tartalmazó olajképe, a *Tél örömei*, Bognár Krisztinától a *Pihenő* című festmény, Kiss Márta: *Végre friss levegőn* című műve, Kósa János: *Kirándulás* című alkotása és Nagy Kriszta önéletrajzi ihletésű sorozatának egy darabja, az *Áldozat*.

Végül 2013-ban *Példa-kép* címmel 19 művész 32 alkotását mutatták be a Barabás Villában – a kiállítás a Médiaunió Alapítvány „*Jó embereket kerestünk! Megtaláltuk őket*” c. kampányához kapcsolódott, a megnyitó a kampány záróeseményének volt része. Olyan műveket láthattunk többek között a kiállításon, mint Galambos Tamás: *Széchenyi* című tablója, vagy Jakatics-Szabó Veronika: *Bartók* című képe, amely a fiatal festő magyar szellemi nagyságokat bemutató sorozatának egyik darabja. Radák Eszter: *Igy szeretnék megöregedni* és Sipos Eszter: *Napló. Emlék a múltból* címmel családi példaképeket mutat be, míg Szemadám György: *Találkozások* című fotóalapú munkáján két karizmatikus vallási vezető, II. János Pál és a dalai láma

A kiállítás-sorozat első darabja jelentős – elismerő – visszhangot váltott ki mind az általános, mind a szakmai sajtó részéről. Az *Új Művészet* című folyóirat például címlapján hozta a kiállítás egyik képét, a cikkben pedig egyebek mellett megállapították: „*a kiállított munkák jelzik, hogy a megközelítésmódok kötődnek a hagyományokhoz, de mindig aktualizálják a fürdőzéstematikát, ami ürügy valami másnak a bemutatására. A jelképrendszer néhol változik, vannak azonban örökérvényű szimbólumok, mint például az összetett jelentéssel bíró víz, ami a szakrális és a profán, a magány és a közösségi élmény, a zaklatottság és a nyugodtság, az erotika és a posvány, a szertelenség és a meditáció, az állandóság és a változás, az anyaméh és a pusztító erő megtestesítője egyben. Ezt a sokszínűséget sikerült a Magyar fürdőélet kiállításon bemutatni.*”

A *Ki a szabadba!* is jelentős sikert aratott: az *Új Művészet* ismét önálló cikkben méltatta a kiállítást, megállapítva egyebek mellett azt, hogy „*a változatos művészlista az egyetemi tanártól az éppen végzett hallgatóig leképezi a mai magyar festészetet, és példát ad arra, hogyan tud egy tematikus válogatás személyes hangú, de mégis érvényes metszetet adni, amelyben a különböző felfogásmódok és művészi gyakorlatok mégis egy nevezőre kerülnek*”.

Ehhez képest a *Példa-kép*-ről kizárólag az MTV *Aranymetszés* című műsora – amely a két megelőző kiállítással is foglalkozott – számolt be. Az érdemi médiavisszhang hiánya annál inkább elgondolkodtató, hiszen a Médiaunió kampányához kapcsolódó vernisszázst az elektronikus és nyomtatott sajtó gyakorlatilag teljes palettája figyelemmel kísérte, a kiállításon való forgatás, a

gyűjtőkkel való találkozás lehetősége minden további szervezés nélkül adott volt.

Mivel magyarázhatjuk azt, hogy a fürdőélet vagy a természetben ábrázolt ember érdekes téma, a példaképek bemutatása viszont érdektelen a sajtó és a szakmai közvélemény számára? A harmadik kiállítás anyaga sem az alkotókat, sem a művek színvonalát és sokféleségét, sem pedig a szervezés profizmusát tekintve nem maradt el a korábbi kettőétől – a visszhang (illetve annak hiánya) így érthetetlennek tűnik.

Anélkül, hogy világos és minden lehetséges szempontra kiterjedő magyarázatot próbálnék adni a jelenségre, engedjék meg, hogy felidézzek két olyan gondolatmenetet, amely megítélésem szerint értékes adalékot szolgáltat a közöny megértéséhez, de ahhoz is, hogy értékelni tudjuk a *Példa-kép* kiállítás létrehozásának jelentőségét.

Közismert, hogy a példaképek – személyek, cselekedetek, erények – ábrázolása hosszú évszázadokon át központi feladata volt az európai művészetnek. Művész és megrendelő, műbíráló és laikus közönség számára egyaránt magától értetődő volt az, hogy a műalkotás legfőbb feladata az értékek közvetítése, a tanítás, a nevelés, és ezt csupán szolgálhatja, de nem helyettesítheti a gyönyörködtetés, a művészi eszközök virtuóz játéka. Művészet és élet, műalkotás és értékek e szerves egysége – amelynek vallási alapját a felvilágosodás már a 18. században meggyengítette – a 19. század végén és a 20. század elején a modern művészeti irányzatok megjelenésével halálos sebet kapott. Az egymást követő izmusok a művészet belső formai-esztétikai problémáira összpontosították figyelmüket, így Európa szellemi erőinek java nemcsak közömbössé, de egyenesen ellenségessé vált a műalkotásban megjelenő tárgyias, irodalmi és más művészeteken kívüli elemek iránt. Ahol ilyen szempontok mégis teret kaptak, ott – az avantgárd irányzatok forradalmi, baloldali beállítottságának megfelelően – alapvetően kritikai, tehát a legkevésbé sem pozitív és a legkevésbé sem példakép-szerű megközelítés uralkodott. Állítás helyett tagadással találkozunk, az isteni helyett a luciferi nézőponttal. Ahogy Hans Sedlmayr, a napjainkban méltatlanul ritkán idézett osztrák művészettörténész fogalmaz: „*a modern művészet a démoni és a démonizált embert oly könnyen ábrázolja, a nagy és emberi embert oly nehezen, míg a szent és az Istenember ábrázolásával egyáltalán nem boldogul*”.

A posztmodern korban a modernizmus örökségén túl az értékek relativizálását, a társadalmi és kulturális rendszerek dekonstrukcióját célzó törekvés is nehezíti a példaképek megfogalmazását és ábrázolását. Ennek szellemtörténeti hátterét érzékletesen vázolta fel Molnár Tamás *Az autoritás és ellenségei* című könyvében. Gondolatmenete szerint a 20. század folyamán minden társadalmi képződményen belül – a családtól az iskoláig, az egyháztól a művészeti szféráig – meglazultak a kötelékek, felbomlott az az évszázadokon át érvényes konszenzus, miszerint „*az autoritás az a természetes ár, amit az egyén megfizet azért, hogy valamely társadalomhoz tartozhassék*”. Ezzel szemben az autoritás ellenségei – a Frankfurti Iskola baloldali filozófusai és napjaink nyugati szellemi

életének fősodrát meghatározó követők – az autoritást a régi, „elnyomó” társadalmak béklyójának tekintik és annak létjogosultságát minden szinten tagadják, mondván: *„az a jó társadalom, amelyben mindenki, autonóm módon, saját vágyait követi, azaz maga számára szab törvényt”*.

Ennek fényében nem meglepő, hogy a történelem, az egyéni és közösségi sors, vagy éppen az etikai kérdések kortárs képzőművészeti lecsapódásában ritkán találkozunk példaképekkel. Határozott válaszok és állásfoglalások helyett mindennek a megkérdőjelezése, a „nagy” helyett a „kicsi” iránti érdeklődés, töredékesség, az ironia, a deheroizálás és a végletes individualizálódás légköre a meghatározó. A pozitív üzenetű példaképek ábrázolása – különösen akkor, ha nem csupán egy egyén vagy egy kis, informális közösség, hanem egy nemzeti vagy egy vallási közösség példaképeiről van szó – szinte definíciószerűen kívül reked a „kortárs művészet” krétakörén, ódivatúnak, unalmasnak, sőt nevelésnek minősül.

Példamutató személyek és cselekedetek ábrázolása tehát nem számít „trendinek” – emiatt érzem nagyon bátor és hiánypótló kezdeményezésnek azt, hogy a Völgyi-Skonda műgyűjtő házaspár példaképek ábrázolását kérte kortárs magyar művésztől. A felhívás nyomán létrejött harminc festmény egyszerre kapcsolódik a példakép-ábrázolások évszázados hagyományaihoz és a kortárs figuratív képzőművészet formai és gondolati problémáihoz. A megbízók művészt és látogatót egy olyan témáról gondolkodtattak el, amely méltatlanul kevés figyelmet kap a mai művészeti és tágabb közgondolkodásban. Kezdeményezésük azt bizonyítja, hogy ma is szükség van példaképekre, sőt talán még inkább szükség van rájuk, mint valaha.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.